

תוכן עניינים

1. מבוא	3
2. סקירת ספרות: גבריות מהי?	3
2.1. הגמוניה וגבריות	4
3. דיון תיאורטי: גבריות פלסטינית	6
3.1. המודל האיסלמי	6
3.2. המודל הליברלי-חילוני	7
3.3. המודל הסיטואציוני	8
4. גבריות בהקשרה: מאבק לאומי והישרדות כלכלית	9
4.1. גבריות ולאומיות	9
4.2. גבריות ומעמד	11
5. דיון מסכם	15
6. ביבליוגרפיה	16

1. מבוא

המאבק הפלסטיני לשחרור לאומי מתואר רבות כחזית האחרונה של המאבק האנטי-קולוניאלי. התמשכותו של המאבק לאורך זמן, כך שכלל בתוכו את גלי הפמיניזם של המאה הקודמת והנוכחית, גורם לאתגור תפיסות מסורתיות ביחס ללוחם החופש הגבר (אמפירית ועקרונית כאחד), במספר מישורים. במישור הגלוי, הקושי של הגבר הפלסטיני להתמודד עם אלימות והדרה מצד הכוח היהודי הדומיננטי מערער על מעמדו החברתי, ודוחפו בפועל אל עבר מודל מסורתי יותר של גבריות, הניתן לביטוי הרחק מהזירה הציבורית הרחבה יותר – שבה הדיכוי היהודי לוכדו (מלר 2017, 158). במישור העמוק יותר, הזיהוי של מודלים גבריים מאוחרים יותר – הן של הגבר המעודן וה"רכוכי" יותר והן של העבריין האדיש לפגיעתו בסביבתו הקרובה – עם הכובש הזר, מציבים אף הם אתגרים עבור השיח הפמיניסטי המתאגר ביצועי מגדר מסורתיים עבור נשים וגברים כאחד (Monterescu 2006, 125).

הזהות המגדרית של הגבר הפלסטיני, אם כן, איננה סובבת רק סביב מקומו במשפחה או בחברה הפלסטינית, אלא מכוחות גלובליים שונים, שביניהם יידונו המאבק הלאומי בקולוניאליזם וכן המאבק לצדק חברתי במובנו הרחב יותר, כשההיבט המעמדי שבו מופיע אף הוא. ההתמודדות של גברים ונשים פלסטיניים הן עם אלימות קולוניאליסטית והן עם התמורות הכלכליות – הקשורות הן בשלטון תחת כיבוש והן בתמורות כלכליות גלובליות – שלובות אף הן בשיח הפמיניסטי אשר התרחב במשך הגל השני לכלול לא רק את מאבקן של נשים, אלא של קבוצות חברתיות מודרות באשר הן.

ראשית תיעשה סקירת ספרות קצרה על מושג הגבריות, אשר בו יידונו המודלים השונים והמתחרים על גבריות באופן כללי. בהמשך, אדון בגבריות הערבית-מוסלמית בכלל והפלסטינית בפרט, תוך ניסיון לעמוד על מאפייניה הייחודיים לאור התיאוריה המגדרית הכללית. לסיכום, תידון השאלה כיצד המקרה הפרטי של הגבריות הפלסטינית משקף, מאמץ ומתנגד למודלים חלופיים של גבריות, כפי שהם עולים מהשיח הפמיניסטי.

2. סקירת ספרות: גבריות מהי?

גבריות ונשיות הם במידה רבה מושגים היברידיים ואין להם הגדרה אחת מוסכמת על הכל. המשותף להגדרות השונות היא ההנחה כי גבריות היא צד על ספקטרום שבצידו האחר מצויה הנשיות (Levmor & Nusbaum 2014, מובא אצל אלמוג 2016, 710). בהכללה, ציר הגבריות והנשיות חופף ציר של עוצמה

ושליטה כנגד עדינות וחולשה. שני המושגים וכל המופעים שבתווך מוגדרים כמגדר. ארגון הבריאות העולמי מציע למגדר הגדרה לפיה מגדר (תוך התייחסות בראש ובראשונה לקטבים הגברי והנשי) איננו מהות המתחייבת מתוך עצמה או מתוך הטבע (הגם שהיא לעיתים קרובות נתפסת ככזו, מה שבורדייה (2007) כינה "טבעון"), אלא מתוך החברה, באמצעות מעשים (Connell 2005). גבריות, וגם נשיות, אם כן, היא פעולות שממקמות את עצמן או את העושה אותן על הציר הגברי-נשי, על-פי מידת העוצמה והשליטה שפעולה מסוימת משקפת או מעניקה למבצעה. כדי להגיע להגדרה שימושית יותר של גבריות יש להגדיר את הפעולות שדרכן מבוצע המגדר הגברי.

בניסיונותיה של קונל להגדיר את המושג ניתן להבחין בשלוש אבני יסוד: גבריות כמעשה וכחוויה – כפי שכבר הובהר לעיל. שנית – כפיית היררכיה חברתית שבה הגברי מכפיף את הנשי באמצעים המשתנים בהתאם לזמן ולמקום. כוח פיזי, יכולת שליטה וארגון, נכונות להילחם וכיו"ב – אשר נתפסים כתכונות גבריות, וגלום בהן כוח נורמטיבי על גברים (ועל נשים בהגדרת הנשיות, אשר חורגת מענייננו), הם ביסודם, על-פי קונלי, אמצעים לכפיית ההיררכיה הזאת. שלישית – מאחר והפעולה הגברית היא משתנה – נובע ממנה ריבוי. בהקשר הזה דנה קונלי במושג הגבריות ההגמונית – העומד כניגוד למודלים של גבריות אשר מצויים בקבוצות אוכלוסייה שאינן מחזיקות בכוח הפוליטי המירבי.

2.1. הגמוניה וגבריות

מושג ההגמוניה של גרמשי איננו מתייחס ישירות למגדר, אך קונל עושה בו שימוש לצורך בחינת יחסי הכוח בחברה מנקודת מבט מגדרית. הגדרתה לגבריות ההגמונית – הפעולות שבאמצעותן מתוחזקת השליטה הגברית בזמן נתון – מאפשרת למעשה לדון במופעים שונים של גבריות בהתאם לזמן ולמקום – ובהתאם לקבוצה החברתית השלטת בהם. ריבוי זה של "גברויות" בא לידי ביטוי בשונות התרבותית של קבוצות שונות בחברה, אך בו בזמן, מסב את תשומת הלב להיררכיה שביניהם. בהתאמה, חברה עירונית ואוריינית עשויה לטפח ולתגמל מודל גבריות שונה מחברה כפרית (הירש 2017, 48), הגם שבכל דיכטומיה שכזאת מוצא בורדייה סממנים מהותיים משותפים, בעיקר סביב מופעים של שליטה ועוצמה (בורדייה 2007/1998, 36).

גבריות ההגמונית, אם כן, היא מושג אשר באמצעותו ניתן לדון בשליטה גברית שאיננה מושגת (רק) באמצעים סטריאוטיפיים של עליונות פיזית (או לצורך העניין כל מופע אחר של שליטה גברית שהינו גלוי ומובנה תרבותית) של גברים על נשים ועל גברים אחרים), אלא גם על אמצעים שהם